

САНГА ОЛОХ

№ 4 (11932) • Олунньу 2 күнэ, 2024 сыл, бээтинсэ • 12+

Бу
нүөмэргэ

Улууска — бу күннэргэ

Дьэз кэргэн киинэ
аһылынна/3

Иһирэх тылынан

Үтүө салайааччы,
тэрийээччи/5

Кэпсиэхпин баҕарабын

Социальной хантыраак
элбэх оҕолоох ыалга көмөтө
баһаам/6

Мындаҕаайыга санга оскуола аһылынна

Санга тутуу. Олохтоохтор өр күүппүт санга
оскуолалара олоххо киирдэ/2

Үөрүүлээх тэрээһин түгэниитин // СЭМЭН ЖЕНДРИНОВҮЙ ТҮӨРҮҮТЭ

ТЭТТИК

Аксения, Наталья Посельскаялар ааттарын алмааска ингэрдилэр

Аксения Посельская — саха бастакы балерина, талааннаах педагог, туруорааччы-хореограф, тэрийээччи, өрөспүүбүлүкэҕэ хореографическай үөрэхтээһини төрүттээччи. Кини үгүс култууратыгар, балет ускуустубатыгар уонна хореография үөрэхтээһинигэр киллэрибит кылаата туохха да кэмнэмэт.

Кини төрөөбүтэ 100 сылыгар анаммыт үөрүүлээх тэрээһин Дьокуускайга Оҕо тыйаатырыгар буолла.

Ил Дархан эгитинэн 52,62 караттаах алмааска Аксения уонна Наталья Посельская ааттарын ингэрдилэр. Алмаас куюлуйатын үөрүүлээх быһыыга-майгыга туттардылар.

Сыл устата Аксения Посельскаяга анаммыт элбэх тэрээһин буолара күүтүллэр.

Буйун, учуутал, үйэтитээччи Иван Павлов бюһугар сибээки дьөрбөтүн уурдулар

Фронтовик, учуутал Иван Михайлович тохсунньу 31 күнүгэр төрөөбүтэ 103 сыла туолла. Кини Чурапчыттан Аҕа дойду Улуу сэриитигэр кытыбыт буйуттар, сэрии хонуутугар октубут, сураҕа суох сүппүт биир дойдулаахтар-быт ааттарын үйэтитэр сыаллаах чинчийэр сындарланнаах үлэтин түмүгэр, Чурапчыттан төрүттээх сэрии кытылаахтарын туһунан 40-ча кинигэ, брошюра, альбом ааптара буолбута.

Буйун, учуутал, үйэтитээччи сырдык аатыгар анаан бу бэлиэ күнгэ быһастапкалар, оскуолаларга анал уроктар, өрөспүүбүлүкэтээҕи "Павлов ааҕылары", ахтыы кизэллэрэ ытыллар. Биир дойдулаахтара буйун-учуутал Иван Павловка анаммыт документальнай киинэни устан, кэлэр кэлүөнэлэргэ үйэтиппиттэрэ. Билигин кини аатынан Бойобуой Албан аат түмэлэ, төрөөбүт нэһилиэгэр Кыайыы скверигэр И.М.Павловка аналлаах мемориальнай дуоска уода, үйэлээх өйдөбүл, сүгүрүйүү бэлиэтинэн буолаллар.

Чурапчытаагы түмэл экспоната хангыр

Бу күннэргэ А.А.Саваин аатынан Чурапчытаагы история уонна этнография түмэлин дьонго көрдөрөр-иһитиннэрэр матырыйаалларын хангытыга Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо Валерий Сивцев бэрт интэриэһинэй экспонаты бэлэх уунна. Кини бу сайын Урэх Күөрэҕэ Хонду үрэгин тардытынан оттуур хoduһатын атыттан былыргы кыыл унуоһун булан ылбыт. Валерий Николаевич этэринэн, урут кини эһэтэ эмиэ Чурапчы түмэлэигэр экспонат быһыытынан кубаны туттарбыт эбит.

Түмэл дириэктэрэ Афанасий Захаров, научнай сотрудник Юрий Толстоухов сабаҕалыылларынан, бу унуох сэмнэҕэ улахан кыыл тобугун чааһа буолуон сөп эбит. Бэлиэтээн этэххэ, ааспыт сайын учуонайдар Хонду үрэх кытылыгар бэрт үгүс араас кыыллар унуохтарын булбуттара, Чурапчытаагы түмэлгэ кэлэн көрсөн, кэпсээн барбыттара. Бу үлэлэрин өссө да салгыылара былаанналар.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Олунньу
2 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Олунньу
3 күнэ
СУБУОТА

Олунньу
4 күнэ
БАСКЫҤААННА

Олунньу
5 күнэ
БЭНДИЭННИК

Олунньу
6 күнэ
ОПТУОРУНЬУК

Олунньу
7 күнэ
СЭРЭДЭ

Олунньу
8 күнэ
ЧЭППИЗ

-36 -39

-38 -41

-31 -42

-34 -43

-44 -42

-42 -43

-44 -40

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

«Көдүүстээх эрэгийиэн» бырайыак Саха сири экэниэмикэбэ кыабын үрдэтэр

Ил Дархан «Росатом» судаарыстыбаннай хампааньа производственной систиэмэтин сайыннарыыга генеральной дирижэри солбуйааччы Сергей Обозов уонна «Атомредметзолото» генеральной дирижэрин Владимир Верховцевы кытта көрүстэ. Манна 2020-2023 сылларга Саха сиригэр «Көдүүстээх эрэгийиэн» бырайыагы олоххо киллэрин түмүктэрин дүүллэстилэр.

«Көдүүстээх эрэгийиэн» бырайыагы олоххо киллэрин Саха сири экэниэмикэбэ кыабын үрдэтэр. Билигин методикалары туһанын үөрэх, салайыы уонна бырамыысыланнас процестарын тупсарарга көмөлөһөр. Бырайыагы 2025 сылга диэри уһатыы – Саха дьоно идэ өттүнэн сайдалларыгар кыагы биэриэбэ, – диэтэ Айсен Николаев.

Көрүһүүгэ 2024-2025 сылларга «Көдүүстээх эрэгийиэн» бырайыагы олоххо киллэрин былаанын торумнаатылар. Ону тэнэ хоту таһаары тигэрдии үлэтин тупсарыыга биригэ үлэлэни болпуостарын ырытыстылар.

2020 сыллаахха СӨ Бырабыыталыстыбатын уонна «Росатом» икки ардыларыгар түһэрсиллибит дуогабар быһымынан Саха сири тэрилтэлэригэр уонна биздэмэстибэлэригэр «Көдүүстээх эрэгийиэн» бырайыак олоххо киллэриллэр.

Ил Дархан «Арасыйыа» норуоттар икки ардыларынаабы быыстапка-форумга кытынна

Айсен Николаев Москвага Улук Илин уонна Арктика күннэригэр «Арасыйыа» нуруоттар икки ардыларынаабы быыстапка-форумга кытынна. Манна киин өрөспүүбүлүкэ ситиһилэрин туһунан кэпсэттэ. Айсен Николаев Владимир Путин бэлитикэтин түмүгэр өрөспүүбүлүкэ иннин диэки улахан хардыыны онорбутун бэлиттэтэ. «10 сыл иһигэр Саха сири баалабай эрэгийиэннээби бороодуктута 4 төгүл улаатта уонна 2 трлн 300 млрд солкуобайга тэптэттэ. Экэниэмикэбэ 4 трлн солкуобай инвестицияны уктубут. Ити түмүктээх буолла», – диэтэ Айсен Николаев.

Саха сиригэр экэниэмикэ сана салаатын – ныйа уонна гаас комплексин тэрийдилэр. Өрөспүүбүлүкэ алмааһы, көмүһү, чоку, ныйаби уонна гааһы хостобуһунга Арасыйыага инники күөнгэ сылдьар. «Экэниэмикэ ситиһинин сүрүн түмүгэ – дьон олохун хаачыстыбатын үрдэтин уонна социальнай эйгэни сайыннарыы буолар. 10 сыл иһигэр 631 социальнай эбийиэги туттубут. Ол иһигэр 116 аныгы оскуоланы, 200 оҕо саадын уонна 108 культуура эбийиэктэрин», – диэтэ Ил Дархан.

Саха сиригэр омул дьон үлэли кэлиилэрин хонтуруоллааһыны күүһүрдүүхтэрэ

Ил Дархан өрөспүүбүлүкэ быраабы көмүскүүр уорганнарын салайааччыларын кытта сүбэ мунуһабы ыытта. Манна уопастыбаннай бэрээдэги көрүүнү кытта сибээстээх кэккэ болпууостары, ону тэнэ үлэ миграциятын ыйытыларын дүүллэстилэр.

«Миграннар тизмэлэрэ уопастыбада улахан суолталаах. 2023 сыл түмүгүнэн Саха сиригэр миграннар өтүлэригэр буруйу оноруу аһыйаата эрэри, инники быһылаан нэһилиэнньэ ортотугар бу болпууоһу сытырхатта. Тохсунньу 21 күнүгэр Дьокхускайга буолбут иирсэн кыттылаахтарын түргэник быһааран, туттулар. Болпууоһу Арасыйыа Федерациятын Силиэстийэлиир комитетин бэрэсэдээтэлэ Александр Бастрыкин хонтуруоллуур. Дьыала түмүгэр тигэрдилиэбэ, буруйдаахтар эппиэттиэхтэрэ», – диэтэ Айсен Николаев.

Ил Дархан өрөспүүбүлүкэбэ криминальнай элиминэтир кирибэтэрин туһугар омул үлэһитэрин кэлиилэрин хонтуруоллааһын өссө күүһүрдүүбэ диэтэ.

Айсен Николаев диаспоралар криминальнай буолууларын утары охсуһууга үлэ ордук көдүүстээх хайысхатынан профилактика уонна элбэхтик рейдэлэри тэрийин буоларын бэлиттэтэ.

СӨ Ил Дархан уонна Бырабыыталыстыбатын
пресс-сулууспата.

Мындабаайыга сана оскуола аһылынна

Сана тутуу. Олохтоохтор өр күүппүт сана
оскуолалара олоххо кирирдэ

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Өрөспүүбүлүкэбэ биллэрил-
либит Оҕо саас сылыгар Бо-
лугур нэһилиэгэр, Хаҥалас
улууһун Үөдэйин кэннит-
тэн, бу иккис сана оскуола
аһылынна.

Дойдубут Бэрэсидьиэнэ Вла-
димир Путин ыйааһынан «Тыа
сири бири кэлим сайыннары»
судаарыстыбаннай бырагыраа-
ма иитинэн Чурапчы улууһун
Болугур нэһилиэгэр сана оскуо-
ла үөрүүлэх аһылыыта буолла.
Үөрүүлэх дьаһалга СӨ Ил Дарха-
на Айсен Николаев кэлэн, оскуо-
ла педагогическай кэлэктибин
уонна үөрэнээччилэри элэр-
дэлэтэ.

Айсен Сергеевич бэйэтин
этиитигэр Дойдуга Дьыз кэргэн
уонна Саха сиригэр Оҕо саас
сылларыгар анаан, үүммүт 2024
сылга бу иккис сана оскуола бо-
ларын бэлиттэтэ.

«Биһиги өрөспүүбүлүкэбит
бастагы Бэрэсидьиэнэ Михаил
Ефимович Николаев саадаһан,
үрэхтээһин сайдыытын бол-
пууостарыгар улахан болгомото
матырыйаалынай-техничес-
кэй базаны тупсарыыга уурул-
лар. Тоҕо диэтэххэ, Сахабыт
сири инникитэ биһиги педа-
гогтарбытыттан, учууталлар-
бытыттан улахан тутулукаах.
Ханнык баҕарар тыа сиригэр
оскуола диэн – олохпут тутул-
лар тутуһа. Манньык сангалы
тииптээх оскуолага хас бири-
ди үөрэнээччи баҕалаах идэ-
тигэр уһуйуллан тахсарыгар
улаханнык эрэнэбин. Биллэн
турар, учууталларга эмиз үлэ-
лиир мизэстэлэрэ биллэ түбүс-
та. Итиннэ тирээһин, Болугур
нэһилиэгин инники сайдыы-
тыгар улахан саҕалааһыннары
аҕаларыгар сэрбэхтээбэллэн.
Бүгүн Дойдубут Бэрэсидьиэнэ
Владимир Владимирович Путин

Тэрээһин түгэнигэр. // СЭМЭН ЖЕНДРИНСКЭЙ ТҮҮРҮҮТЭ

өйөбүлүнэн, бэйэбит туһааннаах
үлэбитигэр тирээһин, Сахабыт
сирэ инники күөнгэ баран иһэр,
балысханньык сайдан иһэбит», –
диэн Айсен Николаев эттэ.

Эрдэ этиликибитин курдук,
Роман Константинов аатынан
Амма орто оскуолата, уопсай
үрэхтээһин систиэмэтин ирдэ-
билигэр барытыгар эппиэт-
тир аныгы тизхиинкэнэн,
мизбэлиин толору хааччылы-
на. Итини таһынан, оҕолор
киэн-куон улахан ааһар уонна
спортивнай саалаларга дьа-
рыктаннахтара, туспа лабора-
ториялаах үөрөнөр кабинеттарга
билиилэрин хантатыннахтара,
итиэнэ туспа кууһуналаах осто-
лобуойга тоҕо-хана аһахтара.

«Өр сыллаах баҕа санаа-
быт туолан, манньык улахан,
тупсадай оҕоһуулаах оскуо-
ла кирибиппитинэн үөрүүбүт
муһура суох. Биһиги оскуола-
быт выпускниктара инникитин
да төрөөбүт өрөспүүбүлүкэлэрэ
сайдарын туһугар сэмэй кылаат-
тарын киллэрсэ туруохтара», –
диэн оскуола дирижэтир Викто-
рия Пермякова кэпсэттэ.

Билигин Мындабаайы оскуо-

латыгар 102 үөрэнээччи уонна
30 учуутал үөрэнэ, үлэли-хам-
сыы олоһор. Өр сыллар устала-
рыгар хас да сириэн, эргэ дьы-
лэргэ үөрэнэн кэллилэр.

«Бу иннинэ наһаа эргэ дьы-
лэргэ үөрэмиппит уонна ис-
питигэр «манньык оскуолабы-
тын үөрэнэн бүтэрэн эрдэхпит»
диэн сылдыбыппыт. Онуоха
биһиги дьолбутугар, сана оскуо-
лабыт олоххо кирирдэ. Бастагы
выпускник буоларбытынан, өссө
төгүл дьоллоохпут. Түгэниэн
туһунан, Бэрэсидьиэнитигэр
Владимир Путинга, Ил Дар-
хаммытыгар Айсен Николаевка,
улууспут баһылыгар Степан Сар-
гыдаевка, оскуолабыт дирижэ-
тигэр Виктория Ивановнага
бу Мындабаайы курдук ээрэ ай-
ылдалаах сиргэ-уокка, манньык
тупсадай кестүүлээх оскуола-
ны бэлэттээбиттигэр, быйыл
оскуоланы бүтэрэр үөрэнээч-
чилэр ааттарыттан дирижик
махтанабыт», – диэн оскуола
байылыгы выпускнига, улууспут
таһааннаах, элбэки эрэннэрэр
ыччата Самсон Иннокентьев са-
наатын үлэһиннэ.

Сага киин үлэтин билиһиннэрэллэр // АЛПТАР ТҮҮЭРИИТЭ

Айсен Николаев үс көлүөнэ Дьячковскайдары кытта көрүстэ // АЛПТАР ТҮҮЭРИИТЭ

Дьизэ кэргэн киинэ аһылынна

Улууска — бу күннэргэ. Бу сага киин Саха сиригэр бастакынан, Уһук Илингэ иккиһинэн үлэбэ киирдэ.

Марфа ПЕТРОВА

Манна дьизэ кэргэн бары чилиэннэрэ толору, үрдүк хаачыстыбалаах психологической, социальной, педагогической өйбүллэринэн туһанар кыахтаннылар.

Киин үөрүүлэх аһыллыгыгар СӨ Ил Дархана Айсен Николаев салайааччылаах өрөспүүбүлүкэ салалтатын дэлгэссийэтэ кытынна.

«Ханнык баҕарар дойдута дьизэ кэргэн — судаарыстыба тирэбэ. Ону өйдөөн, биһиги Бэрэсидьиэммит Владимир Путин 2024 сылы Арасыйыада дьизэ кэргэн сылынан биллэрдэ. Оттон өрөспүүбүлүкэбитигэр Оҕо саас сылын биллэрдим. Маныаха сылбыт үлэтэ сабаланаан, Чурапчыга бүгүн бэлиэ күн үүннэ. Ол курдук, Мындааайыга сага оскуола уонна бу дьизэ кэргэнгэ элбэх өгөнү оҕорор киин аһылыннылар. Сага киин уратыта дьизэ — федеральнай киин, өрөспүүбүлүкэ бырабыыталыстыбата, улуус салалтата түмсэн, бэрт кылгас кэм иһигэр Арасыйыа үрдүнэн садалааһыт пилотнай бырайыакка киирэн, тэтимнээхтик үлэлээн, бу эбийиэк саҕардыллан үлэбэ киирбитинэн үөрэбин», — дьизэ Айсен Сергеевич тус этинигэр бэлиттэтэ.

Ил Дархан Айсен Николаев

ев сага тэрилтэбэ массына сертификэтин бэлэхтэтэ. Салгыы бэйэтин уонна СӨ Бырабыыталыстыбатын Махтал суругун үтүө суобастаах үлэлэрин иһин, Чурапчы улуунун социальной харалта управлениетын начаалынньыгар Лидия Тосукаева, үлэ бэтэрээннэр Александра Мирзобаева, Чурапчытаагы социальной реабилитациялыыр киини дириэктэригэр Мария Савина, бу киин исписэлиинигэр Наталья Софронова, психологической киин сэбидиессейин эбээһинэһин толорооччу Виктория Борисова, социальной сулууспа бэтэрээннэр Мария Решетникова уо.д.а. туттарда.

Киин саҕардыллан оҕобулбут эбийиэги көрдөһүтэ. Манна аныгы ньыманы, көмүүтэри туттан, кыра оҕоттон садалаан, адам саастаах дьонго туһалаах дьарыктар ыстыллан, олох араас уустуктарыгар түбэспит дьизэ кэр-

гэтэргэ психологической консультация, доруобуйаларынан хааччахтаах оҕолорго, кинилэр төрөппүттэригэр реабилитация уо.д.а. сөптөөх көмөлөр оҕоһулан, улуус дьонун сэргэтин олоҕо түпсэрыгар эрэнэрин биллэрдэ.

Бу күн Айсен Сергеевич элбэх оҕолоох маллары — өрөспүүбүлүкэтээҕи дьизэ кэргэн куюнурууун кыайылаахтарын Екечьямовтары, «Аҕа күрэдин» призерадарын Кривошапкинары, 60 сыл биригэ олобут Дьячковскайдары уонна Арасыйыатаагы «Любимые-родные» форум лауреаттарын Новгородовтары эбэрдалэтэ.

Санатан эттэххэ, манньк дьизэ кэргэн элбэх өгөнү оҕорор киин быйыл Нам улуунугар уонна Дьокуюскай куоракка аһыллара былаанналар. Бу бырайыак салгыны олоҕхо киирэн, бигэ туруктаах дьизэ кэргэн элбиригэр олук буоларыгар эрэнэбит.

Анал байыаннай дьайыы

Тимофей Максимов аатын үйэтиттилэр

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Чурапчы улуунун бойобуой дьайыы бэтэрээннэрин Сэбиэтин түмсүүтэ сага аһыллыбыт Мындааайы оскуолатыгар Болугур нэһилиэгиттэн Чечня өрөспүүбүлүкэтигэр сулууспалыы сылдьан Аргунскай ущелье Дуба-Юрт сэлээннэтигэр бойобуой соруудаахха суорума суолламмыт Тимофей Семенович Максимов сырдык аатын үйэтитэр истиздэни уонна саллаат паартатын туруордулар.

Бэлиэ түгэнгэ СӨ үөрэххэ уонна наукага министристибэтин департаменын салайааччы Семен Иванов, Аҕа дойду бусуйунар дьизэ кэргэн кэммитин Саха сиригэр эрэгийиэннээҕи отделение салайааччыта Светлана Дюдорова-Лаврентьева, Болугур нэһилиэгин баһылыга Руслан Васильев, Чурапчы улуунун үөрэххэ управлениетын начаалынньыгын солбуйааччы Афанасий Максимов, Чурапчы улуунун бойобуой дьайыы бэтэрээннэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлин солбуйааччы Сэмэн Жендринскэй, бойобуой дьайыы бэтэрээннэр Савелий Дьячковская, Иван Адамов, Василий Монастырев, Андрей Халтаев, Амма орто оскуолатын дириэктэрэ Виктория Пермякова, Тимофей биригэ төрөбүт балтылара Надежда, Александра, Тимофей оскуолаа биригэ үөрэммит оҕолоро, добоһторо кытыны ыппылар.

«Үйэтити үлэтэ кэнэбэски үүнэн иһэр ымчаты патриотической иитиигэ биир сүрүн хайысха буолар», — дьизэ оскуола дириэктэрэ Виктория Ивановна тоһоҕолоон бэлиттэтэ.

«Уолаттары кытта сүбэлэһэн, манньк хамсааһыны тэрийбипит балай эмэ кэм буолла. Бу иһинэ, Улуу Кыайыы 75 сылын көрсө, Тимоха олоҕубут, улааппыт дьэтигэр кэлэн мэнэ тааһы ыйаабыппыт. Амма орто оскуолатын үтүө үгэһэ элбэх, кинилэр уолларын аатын мэлдьи өрө туталлар. Олохтон суох буолбутун да кэнниттэн уонча сыл устата пионерскай этэрээт киини аатын сүгэ сылдьыбытара, ону таһынан, олоҕубут уулуссата билигин Тимофей Максимов аатын сүгэр, — дьизэ Сэбиэт бэрэссэдээтэлин солбуйааччы Семен Жендринскэй эттэ.

«Убайбын бэрт кыратык өйдүүбүн. Биһиги, биригэ төрөбүтэр — бэһизбит. Тимофей саамай улахааһыт этэ, ол да иһин буолуо, барыбытын көрөрө-истэрэ. Олус сымнаҕас майгылааҕа, дьону кытары уопсай тылы түргэнник булара. Биһигини кытары тэнгэ оонньуура. Убайбытын санаан уонна кэриэстээн, бүгүн манньк бэлиэ күнү бэлэхтэббиттэригэр биһиги дьизэ кэргэн улаханньк махтанабыт», — дьизэ Надежда Семеновна эттэ.

Үөрэх

Ил Дархан «Инникигэ хардыы» кыайыылаахтарын кытары көрүстэ

Наталья СИБИРЯКОВА

Мындааайыга сага оскуола аһыллыытын кэнниттэн Ил Дархан Айсен Николаев өрөспүүбүлүкэ бастыҥ оскуолаларыттан биридэригэр — С.К.Макаров аатынан Чурапчы улуустаагы гимназиятыгар сырытта.

Бэлиттээн эттэххэ, быйыл биһиги улуус хамаандата «Инникигэ хардыы» XXVIII-с өрөспүүбүлүкэтээҕи научнай-практической кэмпириэнсийэбэ иккис сылын бастаата. Гимназия уорайыгар Айсен Сергеевич манна ситиһинилээхтик кыттыбыт оҕолору көрүстэ, үлэлэрин билистэ.

Үөрэнээччилэр Ил Дарханга ИТ-технологиялар, ирбэт тоҥ, мэдиссиинэ эйгэлэригэр, бигэһиннээх чэй оҕоруутугар көмүскэбит бырайыактарын көрсөтүлэр. Кинилэр бу бырайыактарын чэрчитинэн үтүс үлэ, чинчийи ыппыттарын Айсен Сергеевич сэргэтэ, оҕолору хайбаата.

Мань сэргэ өрөспүүбүлүкэбэ инники күөҥнэ сылдьар Чурапчы үөрэнээччилэрин байыаннай-патриотической кулуубун кыттылаахтара Ил Дарханга, кэлбит ыалдьыттарга бэйэлэрин сабабылларын көрдөрдүлэр.

СӨ Ил Дархана Айсен Николаев бу оҕолортон Сахабыт сиригэр, дойдубутун сайдылаах, тоскултээх инникигэ сирдиир чулуу дьоннор тахсалларыгар бигэ эрэллээгин эттэ.

Улуус дьаһалтатын отчуота салҕанар

Улууска — бу күннэргэ. Улуус баһылыгын отчуота бу нэдиэлэбэ салгыы ыытылынна.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКИЙ

Арыылаахха

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев отчуоттуур бөлөҕө хоту нэһиликтэргэ үлэлээтэ. Бастатан, Арыылаах нэһилиэгиттэн салаалата. Отчуоту 49 киһи иһиттэ.

Олохтоохтор биһир сүрүн туруорсуулар — оскуола тутуута. Күн бүгүн үөрэнээччилэр 1972 сыллаахха тутуллубут эргэ дьыһа үөрэнээччилэр, мастарыскай, осолобуой, бибилэтиэкэ тус-туһунан тураллар, кылаас тийбэт. Оттон уһууһаан дьыһа эмнэ эргэрэн, муостата күөрэлэҥкы барбыт. Оскуола тутуутун туһунан боппуруос турбута быданнаата. Маннаа Степан Анатольевич уонна улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Яков Павлович уһууһаан уонна оскуола дьыһаларын кэрийэн көрдүлэр-иһиттилэр. Итинни сэргэ отчуоттуур бөлөх нэһилиэк хоччулунайыгар сылдьан олохтор туруктарын көрдүлэр, үлэһиттэрдийн көрүстүлэр. Этиилэргэ айан суолун тупсарымы, саҥа таас оскуоланы туттарымы итиннэ хоччулунай олохторун уларытымы боппуруостарын көтөхтүлэр.

Арыылаахтары итинни сэргэ анал байыаннай дьайымыгы ыгырыллан барбыт уолаттары төнүннэри боппуруоһа долгутар. Онон бу кыһалҕаны түргэниик быһаарар туһунан этиилэрин киллэрдилэр.

Кытаанахха

Салгыы отчуоттуур бөлөх Кытаанах нэһилиэгин олохтоохторун кытары көрүстүлэр. Олохтоохтор саҥа тутуулары элбэтин, тыа хаһаайыстыбатын салаатын салгыы сайыннарымы туһунан үгүс ыйытыгы биэрдилэр. Кыра нэһиликтэр инники дьылбатын туһугар аһамыт сайдымы бырагыраамата онгоһуллуохтааҕын, иһэр уу боппуруоһа долгутарын бэлиэтээтилэр. Отчуотка 77 киһи кытынна.

Улуус баһылыга федеральной киинтэн үбүлэнэр, тыа сиригэр таас социальнай эбийиэктэри тутууну ыстарга туһуланар "Тыа сирин бигэтик сайыннарымы" бырагыраамаҕа ситиһилээхтик кыттарга докумуоннары толору уонна чуолкайдык толорон, тутуу салалтатын көмөтүнэн онгоһуллуохтааҕын бэлиэтээтэ.

Кытаанахтар саҥа хоччулунай, саҥа балыһа дьыһа итиннэ хайыһардыр манеж тутууларын туруорустулар. Улуус дьаһалтатын ааспыт сыллаах үлэтин үчүгэйинэн сыаналаатылар.

Сыланга

Отчуотка 89 киһи сырытта. Бу нэһилиэккэ баар "Сулусчаан" уһууһаан — 1977 сыллаах тутуу. Билигин 64 оҕо сымдыар. Уһууһаан хайдах да ирдэбилгэ эппиэттээбэт. Онон олохтоохтор саҥа уһууһаны туруорсаллар. Былырын СӨ бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлэ Андрей Тарасенко уһууһаанга сылдьан көрөн-истэн баран, саҥа уһууһаан тутууларыгар эрэннэрибэт. Ол этиитэ олоххо киирэрэгэр күүстээх үлэ бара турарын туһунан Степан Саргыдаев ситиһилии билиһиннэрдэ.

Оскуола дириэктэрэ Николай Дьяконов саҥа 50 мизтэлээх интэринээт наадатын эттэ. Итинни сэргэ олохтоохтору суол, халаан уута, автобус сырыыта, спорт саалатын тутуу, үүт собуутун өрөмүөннээһин, оту таһыыга субсидия көрүлүүтүн боппуруостара долгуталлар.

Нэһилиэк олохтоохторо улуус дьаһалтатын ааспыт сыллаах үлэтин биһирээтилэр. Дойду баһылыгын быыбарыгар көхтөөхтүк кытталларын туһунан эрэннэрдилэр.

Наталья СИБИРЯКОВА

Хоптоҕоҕо

Тохсунньу 26 күнүгэр Чурапчы улуусун дьаһалтатын 2023 сыллаахы үлэтин-хамнаһын отчуота Хоптоҕо нэһилиэгэр буолла.

Мунньаҕы нэһилиэк баһылыга Алексей Бурцев салайан ытта. Бастатан туран, улуус баһылыга Степан Саргыдаев олохпунт-дьаһахпыт бары хайысхатын хабаан туран уопсай иһитиниэрини онордо.

Сүрүн дакылаат кэнниттэн ыйытылларга, этиилэргэ киирдилэр.

Егор Корякин Уорданы кытары ситимниир муоста өрөмүөнүн туһунан туһуласта. Биһир кэллим сакаасчыт сулууспатын салайааччыта Б.П.Архипов муостата быһаарылыннабына, үп-харчы өттүнэн сөһүнүү кэннэ өрөмүөн ытыллыан сөбүн эттэ.

Саргылана Ефимова анал байыаннай дьайымы кыттылаахтарын төрөппүттэригэр киһи итити холбонмутугар махтанан туран, быһыттар, дьүүдэллэр балаһыанньалара нэһилиэккэ кутталы үөскэтирин бэлиэтээтэ. Манна улуус баһылыга С.А.Саргыдаев нэһилиэк баһылыгар А.Л.Бурцевка, тустаах исписэлиһтэргэ балаһсаҕа киллэрен, мелиорация контуруолугар ылаалларыгар соруудахтаата.

Маны таһынан, олохтоох нэһилиэнньэттэн суол-иис өрөмүөнүгэр, анал байыаннай дьайымы кыттылаахтарын дьыһа кэргэттэригэр көрүллэр араас көмөҕө, социальнай хантыраакка, почта, ветеринария, балыһа үлэтигэр, доруобуйаларынан хааччахтаахтарга дьыһа уочаратыгар, тыа хаһаайыстыбатыгар сыһаннаах ыйытылар киирэн эппиэттэннилэр. Этиилэргэ Семен Сергеев 2023 сыллаахы үлэ үчүгэйдик барбытын бэлиэтээтэ, үөрэҕирин, спорт, культуура өттүгэр үрдүк ситиһилиэрин ыйан туран, ол аата улууспутугар сайдымы барарын тоһоҕолоото. "Эдэрдэри сүөһү көрүүтүгэр сыһыарымы үлэҕэ барыан наада, икки сопуос тэрилдибитэ 50 сыллаах үбүлүүтүн тэрийиэххэ, Чакырга оскуоланы киллэриэххэ, Олонхо дьыһатын астарыахха, Дьыһа кэргэн сылын үчүгэйдик тэрийиэххэ, сопуос скверин олбуорун оноруохха наада", — диир санаатын үлэһитинэ. Ону таһынан үүт тутуутугар, гаастааһынга тохтоото, нэһилиэккэ баанньык итиннэ эбии биһир баһаарынай массыына наадатын эттэ.

Олохтоохтор мунньах түмүгүнэн дьаһалта 2023 сыллаахы үлэтин сөптөөгүнэн сыаналаатылар.

Елена МАКАРИНСКАЯ

Болугурга

Нэһилиэк олохтоохторо саҥа таас оскуолаланан, улуус дьаһалтатыгар уонна бырабыыталыстыбага улахан махталлаах олохтор. Отчуоту истибиттэр улуус баһылыгынан Степан Саргыдаев уонна нэһилиэк баһылыгынан Руслан Васильев аһаахтарыттан нэһилиэккэ сайдымы тэтимнээхтик барарын, чуолаан тыа хаһаайыстыбатыгар улахан болҕомто уурулар буолбутун бэлиэтээтилэр. Иниэ дьыһаан, ааспыт сыллаах үлэни сөптөөгүнэн сыаналаатылар.

Билигин нэһилиэнньэ эбии саҥа хоччулунай, заправканы, дизель станциятын, Мындааайыттан Мырылааҕа, Сулбаччыга, Чурапчыга барар суоллары онорору, сытар балыһаны, ходуһа сирдэрин туһааҕа таһаары уонна уһууһаан өрөмүөнүн туруорсар.

Тыа хаһаайыстыбатыгар, доруобуйа харыстабылыгар, социальнай көмөҕө, "Ыла саргыта" сылга сыһаннаах ыйытылар киирэн эппиэттэннилэр.

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев: "Таас киирбэт нэһиликтэрин киинтэн ититиһигэ холбуур сыаллаах өрөспүүбүлүкэтээҕи ОДХК-ны кытта сөбүлэни түһэрсиппит, ону тэнэ Болугур нэһилиэгин сайдытыгар дьыһа бүүдүүтүн үбү көрдүбүт. Ити үлэни дьон ититиһигэ холбонутугар чэпчэтинни туһаналларыгар көрүлүүбэ.

Уһууһаан өрөмүөнүн экспертизатын ааста, уопсайа 36 мөл өрөмүөн бырайыага онгоһулунна, 2025 сыллаахы былаанга киирдэ.

"Хаарбах дьыһаттан көһөрүү" бырагырааманан баһылык Руслан Васильев быһааччы үлэһитинэн быйыл 13 кыбартыраллаах дьыһа тутуллуба.

"Мындааайы" ТХПК үүт туттарыыта икки төгүл улаат-

та. Быйыл 150 ынах сүөһү турар хотонун тутуохпунт, боруоданы тупсарымыга симментал ынахтары аҕалыахпыт.

"Кустук" лааҕыр сайдытыгар 3 мөл. солк. көрдүбүт.

Туризм сайыннарымы урбаанньыттар ылсыахтарынаада, онно пуондаа 3 мөл. көрдүбүт.

Онон биһиги улууска Болугур стратегическай нэһилиэгинэн буолар, инникитин нэһилиэк сайдар тосхоллоро улаатан-кэнээн иһиэхтэрэ", — диир санаатын үлэһитинэ.

Анна ЗАХАРОВА

Хатылыга

Тохсунньу 29 күнүгэр улуус баһылыгын отчуота Хатылыга буолла. Отчуоту 100 киһи иһиттэ. Олохтоохтор сүрүннээн саҥа оскуола, музей, балыһа дьыһаларын тутуу хаһаан саҕалаһаахтарын сөптөөгүнэн сыаналаатылар. Онуоха быйыл кыаллыбатын, салгыы кэлэр сылларга сыһыа үлэ-хамнас ытыллыахтааҕын эттилэр. Итинни тэнэ улуус кииниттэн Хатылыга дьыһаан аспаал суол хаһаан онгоһулларын, гааска холбонуга докумуоннары ситэрин, инбэлииттэргэ дьыһа өрөмүөнүгэр көмө көрүлүүтүн, тыа сиригэр үлэһит хааччылымы, бэйдээ сылдьар ыттарга мизэрэлэри ылымы, социальнай контрагынан туһанымы, үүтү, эти туттарымы сыанатын, тыа хаһаайыстыбатыгар көрүлүүтү туһаннаах өйөбүллэр, көмөлөр о.д.а. үлэ бары хайысхатыгар ыйытылар киирэн эппиэттэннилэр.

Таатта үрэх сүннүгэр сытар нэһилиэк олохтоохторун сааскы халаан уутун этэнгэ аһарымы, бөһүөлэк иһинээҕи эбэни уунан толоруу боппуруоһа ордух долгутар. Онон «Харбала 1» ууну аһарар шлюз-регулятору саҥалымы тутуу. Лахадьы быһытын оноруу боппуруостарын көтөхтүлэр.

Итинни тэнэ «Лахадьы» түөлбө олохтоохторун аатыттан Анна Скрабина бу түөлбө дьыһаларын гаас ситимигэр холбоутуга бырайыагы көрөллөрүгэр, барыта 17 киһи илии баттаабыт көрдөһүү суругу улуус баһылыгар Степан Саргыдаевка туттарда. Тыа хаһаайыстыбатын хайысхатыгар сирин нүөлүтүү, ходуһаны күрүөлээһингэ субсидия көрүлүүтүн, баһыналары сөргүтүү о.д.а. ыйытылар киирбиттэрин улуус баһылыга биһирээн бэлиэтээтэ уонна «Сир ийэ» бырайыах салгыы үлэһитин, онуоха Хатылы дьыһа-сэргэтэ маннайгы саҕалааһыны күүскэ өйөбүттэрин, үгүс өрүттээх үлэни-хамнаһы тэрийбиттэрин эттэ, махтанна. Барыта 32 ыйыты киирдэ. Олохтоохтор улуус дьаһалтатын ааспыт сыллаахы үлэтин сөптөөгүнэн сыаналаатылар.

Улуус дьаһалтатын отчуота салҕанар

Улууска — бу күннэргэ. Улуус баһылыгын отчуота бу нэдиэлэҕэ салгыы ыйтылынна.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Улуус баһылыгын отчуота Кытаанахха // СЭМЭН ЖЕНДРИНСКЭЙ ТИЭРИИТЭ

Арыылаахха

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев отчуоттуур болоҕо хоту нэһиликтэргэ үлээтэ. Бастатан, Арыылаах нэһиликтиттэн саҕалаата. Отчуоту 49 киһи иһиттэ.

Олохтоохтор биһир сүрүн туруорсуулар — оскуола тутуута. Күн бүгүн үөрэнээччилэр 1972 сыллаахха тутуллубут эргэ дьыһа үөрэнээлэр, мастарыскай, остолобуой, библиотэикэ тус-туһунан тураллар, кылаас тийбэт. Оттон уһууһаан дьыһа эмиз эргэрэн, муостата күөрэ-лангы барбыт. Оскуола тутуутун туһунан боппуруос турбута быданнаата. Маныаха Степан Анатольевич уонна улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Яков Павлович уһууһаан уонна оскуола дьыһаарин кэрийэн көрдүлэр-иһиттилэр. Итини сэргэ отчуоттуур болох нэһиликэ хоччулунайыгар сылдьан олохтор туруктарын көрдүлэр, үлэһиттэрдийин көрүстүлэр. Этиилэргэ айан суолун тулсары, саҕа таас оскуоланы туттарыы итиэннэ хоччулунай олохторун уларытыы боппуруостарын көтөхтүлэр.

Арыылаахтары итини сэргэ анал байыаннай дьайыыга ыгырыллан барбыт уолаттары төнүннэрин боппуруоһа долгутар. Онон бу кыһалҕаны түргэнник быһаарар туһунан этиилэрин киллэрдилэр.

Кытаанахха

Салгыы отчуоттуур болох Кытаанах нэһилиэгин олохтоохторун кытары көрүстүлэр. Олохтоохтор саҕа тутуулары элбэти, тыа хаһаайыстыбатын салаатын салгыы сайыннарыы туһунан үгүс ыйытыгы биэрдилэр. Кыра нэһиликтэр иһики дьылҕатын туһугар аһаммыт сайдыы бырагыраамата онгоһуллохтооһун, иһэр уу боппуруоһа долгутарын бэлэтээтилэр. Отчуотка 77 киһи кытынна.

Улуус баһылыга федеральнай киинтэн үбүлэнэр, тыа сиригэр таас социальнай эбийиэктэри тутууну ымытарга туһуланар "Тыа сирин бигэттик сайыннарыы" бырагыраамаҕа ситиһиилээхтик кыттарга докумуоннары толору уонна чуолкайдик толорон, тутуу салалтатын көмөтүнэн онгоһуллохтооһун бэлэтээтэ.

Кытаанахтар саҕа хоччулунай, саҕа балыһа дьыһа итиэннэ хайыһардыыр манеж тутууларын туруорустулар. Улуус дьаһалтатын ааспыт сыллаах үлэтин үчүгэйинэн сыаналаатылар.

Сыланҕа

Отчуотка 89 киһи сырытта. Бу нэһиликкэ баар "Сулуосчаан" уһууһаан — 1977 сыллаах тутуу. Билигин 64 оҕо сылдьар. Уһууһаан хайдах да ирдэбилгэ эппиэттээбэт. Онон олохтоохтор саҕа уһууһааны туруорсаллар. Былырын СӨ Бырабытылыстыбатын бэрэссэдээтэлэ Андрей Тарасенко уһууһаанга сылдьан көрөн-истэн баран, саҕа уһууһаан тутууларын эрэннэрбитэ. Ол этиитэ олоххо киһирэригэр күүстээх үлэ бара турарын туһунан Степан Саргыдаев сийилии билиһиннэрдэ.

Оскуола дириэктэрэ Николай Дьяконов саҕа 50 миэстэлээх иһитиннээт наадатын эттэ. Итини сэргэ олохтоохтору суол, халаан уута, автобус сырыта, спорт саалатын тутуу, үүт собуутун өрөмүөннээһин, оту таһыыга субсидия көрүлүүтүн боппуруостара долгуталлар.

Нэһиликэ олохтоохторо улуус дьаһалтатын ааспыт сыллаах үлэтин биһирээтилэр. Дойду баһылыгын быыбарыгар көхтөөхтүк кытталларын туһунан эрэннэрдилэр.

Наталья СИБИРЯКОВА

Хоптоҕоҕо

Тохсунньу 26 күнүгэр Чурапчы улуусун дьаһалтатын 2023 сыллаахы үлэтин-хамнаһын отчуота Хоптоҕо нэһилиэгэр буолла.

Мунньаҕы нэһиликэ баһылыга Алексей Бурцев салайан ыытта. Бастатан туран, улуус баһылыга Степан Саргыдаев олохтоох дьаһахпыт бары хайысхатын хаһан туран уопсай иһитиннэрин оҥордо.

Сүрүн дакылаат кэнниттэн ыйытылларга, этиилэргэ киһирдилэр.

Егор Корякин Уорданы кытары ситимниир муоста өрөмүөнүн туһунан туһуласта. Биһир кэлим сааһасчыт сулуоспатын салайааччыта В.П.Архипов муостата быһаарыллынааһына, үп-харчы өттүнэн сөҕнөһүү кэннэ өрөмүөн ыйытыллыан сөбүн эттэ.

Саргылана Ефимова анал байыаннай дьайыы кыттылаахтарын төрөппүттэригэр киһи итити холбонмутугар махтанан туран, быһыттар, дьүөдүлэр балаһыанньалара нэһиликкэ кутталы үөскэтэрин бэлэтээтэ. Манна улуус баһылыга С.А.Саргыдаев нэһиликэ баһылыгар А.И.Бурцевка, тустаах исписалистэргэ балаһсаҕа киллэрин, мелиорация хонтуруолугар ылаалларыгар сорулахтаата.

Маны таһынан, олохтоох нэһиликэннээтэн суол-иис өрөмүөнүгэр, анал байыаннай дьайыы кыттылаахтарын дьыһа көргөттэригэр көрүлэр араас көмөҕө, социальнай хантыраакка, почта, ветеринария, балыһа үлэтигэр, доруобуйаларынан хааччахтаахтарга дьыһа уочаратыгар, тыа хаһаайыстыбатыгар сыһыаннаах ыйытылар киһирэн эппиэттэннилэр. Этиилэргэ Семен Сергеев 2023 сыллаахы үлэ үчүгэйдик барытын бэлэтээтэ, үөрэтирин, спорт, култуура өттүгэр үрдүк ситиһиилэрин ыйан туран, ол аата улууспуттар сайдыы барарын тоһоҕолоото. "Эдэрдэри сүөһү көрүүтүгэр сыһыарыы үлэһэ барыан наада, икки солхуос тэриллиттэ 50 сыллаах үбүлүүтүн тэрийиэххэ, Чакырга оскуоланы киллэриэххэ, Олонхо дьыһа астарыахха. Дьыһа кэргэн сылын үчүгэйдик тэрийиэххэ, солхуос скверин олбуорун оҥоруохха наада", — дьыһа санаатын үлэһиннэ. Ону таһынан үүт тутууттар, гаастааһынна тохтоото, нэһиликкэ баанньык итиэннэ эһи биһир баһаарынай массыына наадатын эттэ.

Олохтоохтор мунньах түмүгүнэн дьаһалта 2023 сыллаахы үлэтин сөптөөхүнэн сыаналаатылар.

Елена МАКАРИНСКАЯ

Болугурга

Нэһиликэ олохтоохторо саҕа таас оскуолаланан, улуус дьаһалтатыгар уонна Бырабытылыстыбаҕа улахан махталлаах олохтор. Отчуоту истибиттэр улуус баһылыгынан Степан Саргыдаев уонна нэһиликэ баһылыгынан Руслан Васильев аһамахтарыттан нэһиликкэ сайдыы тэтимнээхтик барарын, чуолаан тыа хаһаайыстыбатыгар улахан болгомото уурулар буолбутун бэлэтээтилэр. Иннэ дьыһа туран, ааспыт сыллаах үлэни сөптөөхүнэн сыаналаатылар.

Билигин нэһиликэннээ эһи саҕа хоччулунайы, заправканы, дизель станциятын, Мындааайыттан Мырылааҕа, Сулбаччыга, Чурапчыга барар суоллары оҥорору, сытар балыһаны, ходуһа сирдэрин туһаҕа таһаары уонна уһууһаан өрөмүөнүн туруорсар.

Тыа хаһаайыстыбатыгар, доруобуйа харыстабылыгар, социальнай көмөҕө, "Ыал саргыта" сылга сыһыаннаах ыйытылар киһирэн эппиэттэннилэр.

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев: "Гаас киһирбэт нэһиликтэрин киһитэн ититиҕэ холбуур сыллаах өрөспүүбүлүкэтээҕи ОДьКХ-ны кытта сөбүлэни түһэрсиппит, ону тэнгэ Болугур нэһилиэгин сайдыытыгар дьыһа бүддүөттэн үбү көрдүбүт. Ити үптэн дьон ититиҕэ холбонуттар чэпчэтинни туһаналларыгар көрүлүөҕэ.

Уһууһаан өрөмүөнүн экспертизатын ааста, уопсайа 36 мөл өрөмүөн бырайыага онгоһулунна, 2025 сыллаахы былаанна киһирдэ.

"Хаарбах дьыһааттан көбөрүү" бырагырааманан баһылык Руслан Васильев быһааччы үлэһитиннэн быйыл 13 кыбартыралаах дьыһа тутуллуба.

"Мындааайы" ТХПК үүтү туттарыта икки төгүл улаат-

та. Быйыл 150 ыһах сүөһү турар хотонун тутуохпут, боруоданы тупсарыыга симментал ыһахтары аҕалыахпыт.

"Кустук" лааһыр сайдыытыгар 3 мөл. солк. көрдүбүт.

Туризм сайыннарыыга урбаанньыттар ылсыахтарын наада, онно пуондаҕа 3 мөл. көрдүбүт.

Онон биһиги улууска Болугур стратегическай нэһилиэгинэн буолар, инникитин нэһиликэ сайдар тосхоллоро улаатан-кэҕээн иһиэхтэрэ", — дьыһа санаатын үлэһиннэ.

Анна ЗАХАРОВА

Хатылыга

Тохсунньу 29 күнүгэр улуус баһылыгын отчуота Хатылыга буолла. Отчуоту 100 киһи иһиттэ. Олохтоохтор сүрүннээн саҕа оскуола, музей, балыһа дьыһаарин тутуу хаһан саҕалаһааһын сэргиһилэр. Онооха быйыл кыаллыбатын, салгыы кэлэр сылларга сыһыа үлэ-хамнас ыйытылаахтааһын эттилэр. Итини тэнгэ улуус киһиттэн Хатылыга дьыһа аһааһа суол хаһан онгоһулларын, гааска холбонуга докумуоннары ситэрин, иһакииттэргэ дьыһа өрөмүөнүгэр көмө көрүлүүтүн, тыа сиригэр үлэһэн хааччылыы, бэйдэ сылдьар ыттарга миэрэлэри ылым, социальнай контраһыан туһаныы, үүтү, эти туттарыы сыанатын, тыа хаһаайыстыбатыгар көрүлэр туһааннаах өйбүлүлэр, көмөлөр о.д.а. үлэ бары хайысхатыгар ыйытылар киһирэн эппиэттэннилэр.

Таатта үрэх сүһүүгэр сытар нэһиликэ олохтоохторун сааскы халаан уутун этэҕнэ аһарыы, бөһүөлэ иһинээҕи эһи ууһан толоруу боппуруоһа ордук долгутар. Онон «Харбала 1» ууһа аһарар шлюз-регуляторы саҕалыы тутуу, Лахадды быһытын оҥоруу боппуруостарын көтөхтүлэр.

Итини тэнгэ «Лахадды» түөлбэ олохтоохторун аатыттан Анна Скрябина бу түөлбэ дьыһаарин гаас ситимигэр холбоутта бырайыагы көрөллөрүгэр, барыта 17 киһи илии баттаабыт көрдөһүү суругу улуус баһылыгар Степан Саргыдаевка туттарда. Тыа хаһаайыстыбатын хайысхатыгар сирин нүөлүтүү, ходуһаны күрүөлээһингэ субсидия көрүлүүтүн, баһыналары сөргүтүү о.д.а. ыйытылар киһирбиттарин улуус баһылыга биһирээн бэлэтээтэ уонна «Сир иһэ» бырайыак салгыы үлэһиннэрин, онооха Хатылы дьыһа-сэргэ магнайгы саҕалааһыны күүскэ өйбөүттэрин, үгүс өртүтээх үлэни-хамнаһы тэрийбиттэрин эттэ, махтанна. Барыта 32 ыйытын киһирдэ. Олохтоохтор улуус дьаһалтатын ааспыт сыллаахы үлэтин сөптөөхүнэн сыаналаатылар.

Үтүө салайааччы, тэрийээччи

Иһирэх тылынан. Эрэдээксийэбитин өр сылларга салайбыт Гаврил Попов төрөөбүтэ 75 сылыгар анаан, кини туһунан сырдатарга сананным.

Алексей СЛЕПЦОВ

«Сага олох» хаһыаппыт Чурапчыбыт улуунун олохун-дьаһахын туһунан дьону-гар-сэргэтигэр билиһиннэрэр. Хаһыаты элбэх киһи суруйан, бичийэн, айан-тутан таһаарар.

Тэрилтэни салайан үлэлэтээччинэн эрдээктэр буолар. Кини бэчээттиргэ көнүллээн иһин бааттаабына эрэ, хаһыат күн сиригэр көрөр. Биһиргэ үлэлээбит салайааччы, өр кэмгэ «Сага олох» хаһыаппытыгар эрдээктэрдээбит Гаврил Гаврильевич Попов туһунан кылгас ахтымын суруйабын.

Кини – Чурапчы улуунун Болугур нэһилиэгиттэн төрүттээх. Ийэтэ Наталья Николаевна Попова – нэһилиэгэр биллэр инстэннээх. Аҕата Гаврил Яковлевич Попов – Аҕа дойдуга Улуу сэриитин кыттыылааҕа. Курскый Топойго, Белгород туһаайытынан кыргыһыларга кыттан, «Хорсунун иһин» мэтээлинэн наҕараадалаабыта. Мындааҕайы сельпотун бырабылланһатын бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбитэ.

Кинини Мындааҕайы оскуолатыгар үөрэммит кэммиттэн билэбин. Бу оскуола 1969 сыллаах выпускнигабын. Очолорго кини кыра кылаастарга учууталымыра. Бэрт сылбырда, сыты-хотуу эдэр уол этэ – байанньыра, фокус көрдөрөн соһуталымыра. Кэлин билбитим – Дьокуускайдаагы педучилище мусукаальнай отделениегыгар үөрэммит эбит. Мырыла оскуо-

олатыгар ырыа, физкултуура учууталынан үлэлээн баран, Мындааҕайыга кэлбит. Мындааҕайыга салайааччынан үлэлиир кэмигэр Чакырга биһиргэ үлэлээбит табаарыһа Николай Иннокентьевич Протодаконов салайар «Кустук» экологическай хайысхалаах лааҕырын бары үлэтин өйөөбүтэ, көмөлөспүтэ. Оҕо сайынҥы сынньаланын тэрийиңгэ бу лааҕыр үлэтэ өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн аатырбыта, элбэх саҥа тутуу баар буолбута.

Төлөйгө, Чакырга учууталынан, Амма орто оскуолатыгар дириэктэри интэр үлэҕэ солбуйааччынан, олохтоох Сэбиэт исполкомун бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбитэ. Ити үлэлиир кэмигэр мин дойдубар Болтонго Сэбиэт бэрэссэдээтэлэ этим. Ыкса билсиппит. Тэрийэр, түһэр дьокуурдааҕын таба көрөн, 1990 сыллаахха оройуоннааҕы Сэбиэт тэрийэр отделын сэбиэдиссэйинэн анаабытта. Мин киниттэн араас боп-

Планерка түгэнэ «Сага олох» эрдээксийэ түс аркыытынан

пуруостарга үгүстүк сүбэлэтэrim, көмөлөһүннээрим. Биһир дьикти «адымнаттаах» этибит. Чаһыбытын кыһын бэргэһэ, сайын хортууска уган баран, көрбөккө эрэ ороон ыларбыт. Онтукабытын кэлэр улахан түмсүүтэ эмиз хатылыырбыт.

Гаврил Гаврильевич П.М. Решетников аатынан Чурапчытааҕы норуот тыйаатыра туруорар драматическай айымньыларыгар 1990 сылтан кыттан барбыта, артыс аатын ылбыта. Араас уобарастары айан, көрөөччүлэр биһирэбиллэрин ылбыта. Ол курдук, Степан Ефремов «Ини биһи» драматыгар Мэхээһи, Мария Герасимова «Көһөрүү» пьесатыгар Уйбааны, Николай Неустроев «Тиэтэйбит» кэмиэдийэтигэр Омунаах Уйбааны, о.д.а. итэҕэтиллээхтик оонньообута. Итинэн кини киһи таһымнаах, талааннаах артыыс буолара көстүбүтэ.

1995 сыллаахха улуустааҕы

«Сага олох» хаһыакка эрдээктэринэн анаммыта. Кини уонна Семен Романович Данилов ыгырымыларынан, бу хаһыакка үлэлиин кэлбитим, эрдээктэри солбуйааччынан анаммытым. «Үтүө дьыала» хамсааһыны сырдаттыгы бэрэсидьиэн гранын ылбытым. Итиннэ Гаврил Гаврильевич оруола улахан. Нэһилиэктэргэ саҥа тутуулары барыларын хаартыскага түһэрэн, суруйан таһаарарбыт. Түмэн, өрөспүүбүлүкэтээҕи дьүүлүүр сүбэлэ түһэрбиппит, кыайылаах буолбутум.

Эрдээксийэбит сайдыытыгар, дьиктэ-уота тупсарыгар кыһаллара, үлэһиттэрин олохторун-дьаһахтарын болжомтоо тутара, көмөлөһөрө. Харчы-үп кырымчык кэмигэр кирэдьит ылан маҕаһымын астарбыта, ритульнай сыагы үлэлэппитэ. Чэбдигирдингэ элбэх субсютуньуктары тэрийэрбит. Кэлэктиип түмсүүлээх, биһир санаа-

лаах буолан, араас дьаһаллары ытарбыт. Ол курдук, тэрилтэ эр дьонугар дуобат, саахымат, баарыс чемпионатын мытан, олунньу 23 күнүгэр түмүктүүрбүт, кыайылаахтар биһир туталлара. Дьахтар күнүн соһунуу тэрийэрбит – биһир сыл атынан хатааһылаппытыт, «Эн хаарга сардаана үүннэрдиг» тикмэҕэ айылҕага таһаарбытыт, Кындалга «Олонхо мусойугар» сырытыннарбытыт. Күһүңкү мунҕалааһынга сылдьан, тэрилтэбит кэрэ аҥаардарын балыгынан хааччыларбыт.

Гаврил Гаврильевич үлэтигэр ирдэбиллээҕэ – күн ахсын сарсыарда 8 аҥаар чааска хонтуоратыгар кэлэрэ, хаһаайыстыбатын туругун билсэрэ. Үлэһиттэриттэн эмиз лоп-бааччы буолууну ирдирэр. Биһир үтүө хаачыстыбата – дьону кытары сатаан кэпсэтэрэ, биһир тылы булара, боппуруоһу ылына-рылаахтык, оруннаахтык туруорара. Ол иһин тэрилтэбит ырынак ыар тымыгар оҕустарбакка туораабыта, элбэх ааҕааччылаабыта. Түмсүүлээх үлэ кыайылыах буолар. Сырдатар үлэбит сыаналанан, 2002 сыллаахха «Өрөспүүбүлүкэ бастыҥ хаһыата» буолбуппуг.

Гаврил Гаврильевич Попов таһаарылаах, үрдүк көрдөрүүлээх үлэтэ сөптөөхтүк сыаналаммыта. 2001 сыллаахха «Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын туйгуна» бэлээнэн, 2003 сыллаахха «Гражданскай килбиэн» бэлээнэн наҕараадалаабыта.

Бэлиитикэ. Аграрнай хайысхалаах үөрэхтээһини сайыннарыыга болжомто улаатар

Марфа ПЕТРОВА

Чурапчы улуугугар аграрнай хайысхалаах сэттэ оскуола таһаарылаахтык үлэлиир. Олортон биһирдэстэрэ – Иван Федосеев – Доосо аатынан Диригнээҕи орто оскуола ааспыт сыл түмүгүнэн өрөспүүбүлүкэҕэ аграрнай хайысхалаах бастыҥ оскуола аатын ылбыта.

Онон оскуола ытар үлэтин, олоххо киллэрбит бырайыактары Ил Түмэн наукаҕа, үөрэххэ, култуураҕа, сонуну киһиҥи тарҕатар сириэстибэлэргэ уонна уопастыбаннай түмсүүлэр дьыалаларыгар сис кэмтигэст бэрэссэдээтэлэ Антонина Григорьева, Тьа сиригэр уонна аграрнай балиитикэҕэ сис кэмтигэст бэрэссэдээтэлэ Александр Атласов, Ил Түмэн дьокуутаата, АҕАТУ ректора Валерий Федоров, СӨ Иитин, уопсай уонна эбии үөрэхтээһин эйгэтигэр судаарыстыбаннай балиитикэ Департаменын салайааччыта

Диригн оскуолатын эбийиэктэрин көрүү түгэнэ / марфа ПЕТРОВА ТҮНЭРИИТЭ

Семен Иванов, агро-оскуола дириэктэрдэрэ у.д.а. кэлэн биллэтиллэр.

Үлэлиир бөлөх оскуола эбийиэктэригэр, мусуойга, бизнес-инкубаторга, автодело уонна трактороведение кабинетыгар, автодромга, үөрэнээччилэр олоһор уопсайдарыгар уонна «Точка роста», «ЦОС» кабинеттарыгар сылдьан, үлэ

хайдах ытылларын көрдүлэр. Салгыы аграрнай хайысхалаах үөрэхтээһингэ анаммыт мунунаахха кытыннылар.

Антонина Григорьева, Ил Түмэн дьокуутаата:

«Диригн оскуолатыгар наука-производственной базаларын тэрийиңгэ, чинчийэр, үөрэтэр территорияны сайыннарыыга көмөлөһөргө

үлэлэһиэхпит. Маньаха үлэ саҕаланарыгар саҥа кыахтары ырытыстыбыт. Инники-тин бу оскуола Илин Энээрга, өрөспүүбүлүкэҕэ базовой былаһаакка буоларыгар эрэнэбин. Дьаһал кыттылаахтара аграрнай хайысхалаах үөрэхтээһингэ олохтоох усулуобуяга ологуран, билиҥи кэмгэ суолталаах саҥа бырайыактары олоххо киллэриңгэ санааларын үлэһиннилэр. Маны таһынан тьа хаһаайыстыбатыгар эдэр каадырдары бэлэмнээһингэ болжомтону уураҕа этии кири-дэ. Быйылгы үөрэх дьылыгар өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн 98 агро-оскуола баарыттан 17 эрэ выпускник Дьокуускайдаагы тьа хаһаайыстыбатын академиятыгар кирибит. Дьыннэн, бу аграрнай хайысхалаах оскуо-лалар оҕолору үлэни таптымыр-га, сатабылга эрэ буолбакка, тьа сирэ сайдарыгар төһүү күөс буолалларыгар үөрэтиэхтээх. Биһиги төрүт үгэстэрибитигэр – ынаҕы, сылгыны, табаны ий-тингэ, балыктыырга, бултуурга, араас үүнээйини үүннэриңгэ,

олохтоох онгортон таһаарыыга олох кытта тэҥнэ хардыла-ан, саҥа технологиялары туһа-ныахтаахпыт. Онуоха оҕолор бу эйгэни баһылымрга үрдүк үөрэҕи ылааллара оруннаах. Бу оҕолор агро-оскуолалар-га, тьа хаһаайыстыбатын орто анал үөрэх кыһаларыгар саҥа, сонун бырайыактары киллэрэн, өрөспүүбүлүкэҕэ, улууска тьа хаһаайыстыбатын сайдыыты-гар кылааттарын киллэриэх-тэрэ. Онон тьа сиригэр иччаттын интэриэһин тардарга араас ха-йысхалаах үлэни ытарга өссө да сүбэлэһиэхпит, үлэлэһиэхпит. Аграрнай хайысхалаах оскуола көннөрү орто оскуолаттан но-роууска улахан. Сүрүн үөрэх, иитин хаачыстыбатын таһынан, оҕо производственной сатабыл-лаах буоларыгар уһуйаллар, оскуолаҕа анал база тэрийэл-лэр. Онон ырытыһыыга хамнас боппуруоһа таарыллына.

Бу дьаһал кэнниттэн дэлэ-гээссийэ бастыҥ үлэлэлээх Одьулуун, Сылаан, Төлөй агро-оскуолаларыгар сырытта.

Социальной хантыраак элбэх оҕолоох ыалга көмөтө баһаам

Кэпсиэхпин баҕарабын. Улууска социальной хантыраагынан элбэх ыал туһанна. Кинилэр ортолоругар Сазоновтар дьиэ кэргэн.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКИЙ

Саха Өрөспүүбүлүкүтүн Ил Дархана Айсен Николаев сыл бүтүүтэ онготор Анал этиитин тустаах үлэлээх исписэлиистэр эрэ буолбакка, нэһилиэк дьоно өрүү сэргин истэллэр.

Ол курдук, СӨ Ил Дархана Айсен Сергеевич Анал этиитэ социальнай хайыскага үлэлиир дьонго, үлэ соругун туруорууга сүрүн түрүм буолар. Өрөспүүбүлүкэ баһылыга социальнай хантыраак өйөбүлүн кээмэйин быһылгы сылга улаатыннарар туһунан эпитиин үгүс дьон биһирин иһитилэр.

Хас биридии киһи тус кыабын туһанан, олохун таһым үрдэтэригэр бу өйөбүл төһүү буолара саарбахтамат. Эбнитин, Арасыйыада биллэриллибит Дьиз кэргэн уонна Саха сиригэр – Оҕо сылларыгар манньк өйөбүл суолтата өссө улаатта. Ил Дархаммыт 2024 сылтан социальнай хантыраак сууматын икки төгүд үрдэллэстэ – элбэх оҕолоох итиннэ эдэр ыалларга, бэйэ дьарыгын сайыннарыан бадалаах дьонго саҥа сүүрээни сагалларыгар, кэскиллээх бырайыактары олоххо киллэрэллэригэр улахан кыагы үөскэттэ.

“Үлэһит киһи эстэр, өһөр тускута суох” дириллэринии, сатабыллаах киһи ханнык да кэмнэ өлөн-охтон биэрбэт, сайдар кэскиллээх. Чакыр нэһилиэгэр элбэх оҕолоох Михаил уонна Майя Сазоновтар дьиз кэргэн – 2018с. дьиз-уот туттан, гаас ситимигэр холбонон, сүөһү-ас ииттинэн, бур-бур буоруо таһаа-

рынан тыа сиригэр олохсуйбут ыаллартан биридэстэрэ.

“Кэтэх хаһаайыстыбаны сайыннарыыга социальнай хантыраак олус көмөлөөх эбит. Былырын дьиз кэргэм мин кытары субалэһэн баран, социальнай хантыраакка сайабылыаннаа биэрэн, 250 тыһ. солкуобай сууманы ылбыппыт уонна тута “Хатас” сибиинньэни иитэр тарилтэттэн сибиинньэлэри атыыласпыппыт. Бу суума иһигэр эбии халтаһыннары уонна бурдук атыыласпытым. Аҥаардас сибиинньэни иитиинэн дьарыктанабын диир киһиэхэ табыгастаах хайыска эбит. Төрөтөр буоллаха, икки төгүл барыһырааххын сөл быһыылаах.

Билигин 10 сибиинньэ оҕото баар, икки ыйдарын туоллактарына, 10-нуу тыһ. солк атыылаахпыт. Ол кирибит үптэн эбии бурдуктарын атыылаахпыт. Билигин ийэ сибиинньэбит эмиз уулаах турар, этэнгэ буоллаҕына, аны саас төрүүхтээх. Билигин мин тус дьарыктаах, ИП буолбутум. Саҥа сагалыыр дьонго субэлиэм этэ – Социальнай хантыраак олус табыгастаах эбит. От-

чуотугар эгин улахан куттала суох, чизһинэй эрэ буолуохха наада. Быйыл улаатыннарар, эбии хотон онгостон көрүөм, хайдах буолар дьэ... Сибиинньэни иитиин оннук бириинчигэ суох эбит, дьон арааһы кэпсииллэр, сытара-сымардара да биллибэт. Холобур, алта сибиинньэ манна тизгэнгэ сайылаабыта. Дьинэр, элбэһи ииттэр буоллаха, туспа алааска, уулаах-хаардаах, кизг сиргэ тутуохха наада эбит. Дьаһалтаттан онуоха-маныаха диэри хoduна сири ылбыппыт, ону күрүөлээри толкуйдана сылдьабыт, эмиз даҕаны оттуур сир өнгөстүөхпүн саныыбын. Сибиинньэ сири хаһара бэрт – түөрэн кэбиһэр”, — диир ыал аҕа баһылыга Михаил Дмитриевич. Итиннэ, түгэнинэн туһанан, нэһилиэгин дьаһалтатыгар уонна улуустааҕы социальнай харысхал управлениетыгар махталын тиздэр.

Ыал ийэтэ Майя Афанасьевна Чакыр орто оскуолатыгар поварынан үлэлиир. Мин сылдьарбар, Сазоновтарга икки бүк эппиэтинэстээх күн этэ. Ол курдук, улахан уоллара Алгым, бу саҥа дьыл иннинэ, Хабаровскайга сибээс чааһыгар аармыйаҕа ынгырыллан, ити күн байыаннай бириэстэтин этиэхтээх, оттон иккис уол – Чакыр орто оскуолатын 1-кы кылааһын үөрэнээччитэ Чадыл төрөөбүт күнэ эбит.

Итинэн сибээстээн, биһиги эрдээксийэбит аатыттан Сазоновтары бэлиэ күннэринэн эвэрдэлээн туран, самэй бэлэхпитин туттардыбыт. Оттон кырачаан Арылхан, Саңдаара уонна Самаана – уһууаан мааны

Сазоновтар дьиз кэргэн / АЛПТАР ТУЗЭРИМЭ

иитиллээччилэрэ.

Үлэһит мал түбүктэрэ манан эрэ бүппэт – сибиинньэлэри таһынан икки сүөһүлээхтэр, куурусалары эмиз итэллэр эбит. “Талааннаах дьон барытыгар талааннаахтар” дириллэрини, Сазоновтар тизгэннэрин

иһэ остуоруйа дойдутун санаатар. Дьиз кэргэн 2022 сыллаахха Чакыр нэһилиэгэр “Бастыҥ хаарынан онгоһук” номинацияда иккис миэстэни ылбыттар, онтон ааспыт 2023 сыл түмүгүнэн мунутуур кыайылаахтар.

Благоустройство. Якутию меняют люди

Елена МАКАРИНСКАЯ

Результаты, которых достигла сегодня Якутия, — это заслуга людей, живущих в республике. И это объективная закономерная высокая оценка, данная нашему региону лично президентом Владимиром Путиным на основании всех тех прорывов в разных сферах жизни, которые нам удалось совершить за последние пять лет совместными усилиями.

«Якутия меняется благодаря тем, кто живёт в Якутии прежде всего, конечно, и административным командам», — сказал глава государства в ноябре 2023 года во время торжественного открытия новой большой поликлиники в посёлке Ытык-Кюель.

Благодаря вам!

Беспрецедентную сумму — более 1,2 млрд рублей в этом году направят на благоустройство городов и поселков Якутии. Получить рекордное финансирование удалось благодаря активности местного населения. Львиная доля средств на строительство или обновление набережных, парков и зон отдыха, а также других общественных территорий — средства грантов и программ, распределяемые по принципу так называемого «инициативного бюджетирования». Схема простая и прозрачная — проекты благоустройства выдвигаются самими жителями территорий на всеобщее голосование. Чем масштабней поддержка людей, тем больше шанс получить финансирование на их реализацию. Так, в разных уголках республики уже удалось построить множество объектов,

которые действительно были нужны людям, поэтому сейчас востребованы и любимы населением.

В 2024 году в Якутии планируют благоустроить еще 33 общественных пространства

По информации управления архитектуры и градостроительства при главе республики, на 21 объекте благоустройство будет проведено за счет федеральной субсидии, а на обновление 12 объектов средства выделяются по итогам Всероссийского конкурса лучших проектов создания комфортной городской среды в малых городах и исторических поселениях. Общий объем финансирования составит 923 млн рублей.

Всероссийский конкурс

лучших проектов создания комфортной городской среды проходит с 2018 года по поручению президента России Владимира Путина. Мероприятие входит в национальный проект «Жилье и городская среда» и направлен на благоустройство малых городов и исторических поселений. Первоначально призовой фонд конкурса составлял 5 млрд рублей. В 2020 году, выступая на полях Петербургского экономического форума, Президент Российской Федерации Владимир Путин дал поручение в 2023–2024 годах направить дополнительные 10 млрд рублей.

Самая внушительная государственная поддержка в 2024 году придет в Якутию по федеральному проекту «Формирование комфортной городской среды», который является частью национального проекта «Жилье и городская среда», реализуемого по поручению Президента России Владими-

ра Путина. В 2024 году в рамках проекта республика получит более 920 миллионов рублей. Объем финансирования на благоустройство территорий региона по этому федеральному проекту значительно вырос за последние пять лет. За это время в регионе были реализованы полномасштабные проекты по реконструкции 67 общественных и 144 дворовых территорий.

Только за 2023 год в Якутии благоустроили в общей сложности 86 общественных и дворовых территорий. Это набережные и зоны отдыха, парки и скверы, детские и спортивные площадки в 33 муниципалитетах. Всего за последние пять лет в 60 городах и сельских поселениях республики благодаря всем программам благоустройства появились 52 новых общественных пространства и 399 благоустроенных площадок для отдыха и досуга «у дома».

Афиша

Репертуар с 1 февраля по 7 февраля

14:30ч Приключения Дингизара Понедельник санитарный день	12:30ч ХАРЧЫ ТОП-10 БОСЛОРАМ В РОССИИ ПОСЛЕ ПЕРВОГО РИК-ЭКДА
18:15ч Зина Златая НОВОГОДНИЙ МАСКАРАД!	20:05ч ТИММИР ПРОСАМ СЕЗОНАМИТ

Скидки и льготы на посещение
киносеансов кинотеатра «Айыллаан»

- Вторник** - Многодетным семьям (Льготы предоставляются на членов только одной семьи) 50% от стоимости билета.
- Среда** - Пенсионеры, инвалиды I-II группы 50% от стоимости билета.
- На все дни кроме четверга**
- Ветераны ВОВ, дети инвалиды** 100% от стоимости билета.
- Пятница** - Ветераны боевых действий, дети сироты (круглые сироты) 50% от стоимости билета.
- Без ограничения** - дети до 5 (пяти) лет включительно 100% от стоимости билета.
- В день рождения** - Именинникам (при предъявлении документа) 3 дня до и 3 дня после 100% от стоимости.

Оҕолорбут суруйаллар. Чинчийэр үлэ — наукаҥа хардыы

Арина СОТНИКОВА

Биһиги гимназиябытыгар чинчийэр үлэнэн үгүс оҕо дьарыктанар. Кинилэр араас таһымнаах кэмпириэнсийэлэргэ, куонкурустарга кытталлар.

Күннэтэ үгүс ситиһинилэнэлэр. Олус кылаас үөрэнээччитэ Ньургун Васильев чинчийэр үлэнэн утумнаахтык дьарыктанар. Кинини кытта кэпсэтиибитин ааһып, сэргээн:

●●● Чинчийэр үлэн туһунан кэпсээ эрэ. Хаһаан кыттан дьарыктанан салаабыккый?

●●● Биһиги «Исследование динамики термокарстовых образований по космическим снимкам, (Чурапчинский район Республики Саха (Якутия)» үлэбитинэн 3-с сылбытын үлэлиибит. Бастагы сылбытыгар Чурапчы нэһилиэгин сири уларыларын спутниковай хаартыскаларынан үөрэттибит, иккис сылбытыгар Болтоно нэһилиэгэр Мээндийэ алааһыгар дьүүдэллэр улааталларын үөрэттибит уонна быһылтыттан картографированиенан дьарыктанан эрэбит. Чурапчы улуусугар баар булгунуохтары бэлиэтээн карта оноро сылдьабыт. Салгыы бу хайысханан үлэлиибит.

●●● Салайааччыг кимий?

●●● Мин салайааччыг - Мария Иустиновна Хожтанова, улахан настаабыннык учуутал. Кини элбэх оҕону научнай үлэҥэ сыһарбыта. Мария Иустиновна үөрэнээччилэрэ Бүтүн Араасыйатааһы, норуоттар икки ардыларынааһы, өрөспүүбүлүкэтээҥи таһымнаах кэмпириэнсийэлэргэ элбэх ситиһинилээхтэр. Мин Мария Иустиновна курдук учууталга уһуйуларбынан,

үөрэнэрбинэн киэн туттабын. Салайааччыбар истинг махталбын тиэрдэбин.

●●● Эн эмнэ үгүс ситиһинилээххин билэбин, саамай киэн туттар кыайымыг ханныгыт?

●●● Норуоттар икки ардыларынааһы өйү-билиини тургутар оонньууга боруонса призер буолан, 45000 солкуобай бириэмийэ тулуппут. Итини тэнэ Москва куоракка «Меня оценят в 21 веке» диэн кэмпириэнсийэҥэ кыттан призер буолбуппун ааттыахпын сөп.

●●● «Чинчийэр үлэ оҕо улахан туһалаах» диңир этинни кытта сөпсөһөбүн дуо? Оҕолор дьарыктаналларыгар сүбэлээн этэ дуо?

●●● Мин санаабар, чинчийэр үлэ олус туһалаах.

Үлэбин кытта тэнгэ сайдаһын, бэйэң куруук тугу эрэ сананы билэрин-көрөбүн. Араас элбэх кэмпириэнсийэлэргэ кыттан дьон иннигэр кэлсиңиргэ үөрэнэбин, элбэх доҕордоһолун, сири-дойдуну көрөбүн, элбэх ситиһинилэнэбин. Онон оҕолорго дьарыктаныһынар диэн сүбэлиибин.

●●● Чинчийэр үлэттэн ураты өссө туһунан дьарыктанаһын? Холобур, сөбүлүүр бирэдиминэтиг ханныгыт?

●●● Волейболунан иккис сылбын дьарыктанабын. Физиканы сэргиибин. Ону таһынан физкультура уроугар сылдьан, үөрэхтэн кыратык сэргэсыйэбин. Бу бирэдиминэттэри ордук сөбүлүүбүн.

●●● Иллэң кэмгин хайдах атаараргын сөбүлүүгүн?

●●● Иллэң кэммэр массыына тас көстүүтүн, тутулун (ходовойун) уруһуйдаан сынньанабын.

Тускар туһан. Харчыны хайдах барыстаахтык уурунуохха?

Араасыйа Киин баана тутах ыстаапканы номнуо хаста да үрдэтэн, өрөспүүбүлүкэ олохтоохторо үбү-харчыны уурдарар боппуруоһу сэнээрэр буолулар.

«Россельхозбанк» Саха сиринээҥи салаатын Чурапчы нэһилиэгэр баар эбии офийын салайааччытын Парасковья Захарованы кытта көрсөн, 2024 сыл саҕаланмытыгар «Россельхозбанк» бириднэлээн дьонго аналлаах барыстаах этиилэрин кэпсэтибит.

●●● Парасковья Семеновна, өскөтүн, дьон ордук харчылаах буоллактарына, билигин хайна, хайдах

уурдараллара ордугуй?

●●● Биһиги бааммыт саҥа килийиннэргэ анаан барыстаах анал этиилээх — сыл аҥаарыгар уурдарар буоллактарына, 16 %-наах ыстаапкалаах «Доходный» уурунууу үлэлэтэр. Өскөтүн, килийинэн үбүн-харчытын уһун кэмгэ уурдарыан баҕарар буоллаһына, 3 сылга 15 %-наах ыстаапканы сүбэлиибит. Маны таһынан, «Россельхозбанк» араас кэмнээх тус-туһунан ирдэбиллээх атын этиилэрдээх.

●●● «Саҥа килийиннэр» диэн түһүмэххэ кимнээх кириэллэрий?

●●● Саҥа килийиннэринэн биһиги бааммытыгар кэнни-ки 30 күнүгэ аһаҥас уурунууу уонна мунуулар счөттара суох бириднэлээн дьону ааттыбыт. Килийин «Россельхозбанк» каарталаах, үлэли турар атын счөттөөх буолуон сөп.

●●● Мунуууу счөтө диэн тугуй уонна уурунууттан туюх уратылааһый?

●●● Уурунууга дуоҕабар түһэрибит кэмгит устатыгар бырыһыан ыстаапката уларыбат, нууччалыы эттэххэ, фиксированнай буолар. Оттон мунуууу счөтугар Киин баан

ыстаапкатыттан тутулуктанан, бырыһыана уларытар. Маны таһынан уурунууу араас тарыһтаах. Холобур, харчыны эбии угуохха сөп эбэтэр угуллубат, устуохха сөп эбэтэр устар көнүллэммэт о.д.а. Мунууулар счөкка харчыны эбии угар да, устар да кыахтааххыт. Сыл бүтэрин саҕана хаалбыт харчыга бырыһыан төлөбүрэ эбии ааһылар, бырыһыантан кирибит дохуот мунууулар счөкка бэйэтигэр эбиллэр. Ол курдук, кэлэр ыйга бу уопсай суумаҥа баар харчыга бырыһыан эбиллэр. Капитализация ньыматынан харчы мунууула турар.

●●● Эһиги килийиннэргит үптэрин-харчыларын хайдах уурдаралларын ордероллоруй: уурунууга эбэтэр мунууууу счөтугар?

●●● Араас. Килийинэн харчытын хаһан наадыларьттан тутулуктаах. Холобур, өскөтүн, килийинэн укпут харчытын хаһан наадыларын чуолкай билбэт буоллаһына, мунууууу счөтугар угара ордук. Оннук түгэнгэ аҕыйах ый буолан баран устуохха сөп, бу кэмгэ харчы кээмэйэ номнуо эбиллибит буолар.

Билигин бу — ордук барыстаах, тоҕо диэтэххэ, «Россельхозбанк» «Моя копилка» мунууууу счөтугар сыллааһыта 10,5 % ыстаапкаҥа аахсыйа үлэлиир: маҕаһыныгарга «СВОЯ» биһиги кирэдьинт каартатынан төлөстөххүтүнэ, ыстаапка 15,5 %-га диэри үрдүүр. Атылаһаргытыгар каартаны төһөнөн элбэхтик туттаһыт, оччонон кэшбек улаатар. Оттон килийинэн өр кэмгэ харчыны устарга былааннаммат буоллаһына, уурунууга угара ордук. Харчыны араас валютаҥа уурдарыан сөп, оччоҕо бырыһыаны таһынан харчы хууруһа үрдэтэһинэ, эбии барыһыгар кыахтанар.

●●● Килийинэн харчыны хайдах сөпкө уурдарары, улахан барыһы ылары, укпут харчытын хаһан устарын чуолкай билбэт түгэнигэр тугу сүбэлэһэтигиний?

●●● Оннук түгэнгэ биһиги «портфельный уурдары» (портфельное размещение) диэни сүбэлиибит. Килийинэн сыл аҥаарынан устар харчытын уурунууга, оттон сотору кэмнэн туһаныам диңир харчы-

тын мунуууууу счөтугар угар. Холобур, килийинэн 1 мөлүйүүн солкуобайдаах. Сайын дыэттин өрөмүөннүүргэ былааннанар. 200 тыһ. солк. мунуууууу счөкка уктарыан сөп. Тоҕо диэтэххэ, сотору кэмнэн мизбалга, бытовой тизхиниккэҥэ чэпчэти буолара биллэр, чэпчэти кэмгэр атылаһар баҕалаах. Харчытын уктаран баран улааппыт сууманы устар кыахтанар. Хаалбыт 800 тыһ. солк. сыл аҥаарыгар уурдарар, оччоҕо өссө ордук барыһыгар.

«Россельхозбанк» аахсыйаларын уонна бордодуукталарын усулуобуйаларын баан Чурапчы нэһилиэгэр баар офийыттан ситиһии биллээххитин сөп. Аадырыһа: Чурапчы с., Октябрьскай уул., 19/1. Маны таһынан өрөспүүбүлүкэ 15 оройуонугар баар баан эбии офистарыттан ыйыталаһаргытыгар сүбэлиибит.

Толору иһитиннэринин www.rshb.ru биллээххитин сөп. Билсэр тел.: 8(800)100-0-00, 8(4112) 402-125.

«Россельхозбанк» пресс-сулууспата.

ENCLOSURE